

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

**ДЕПАРТАМЕНТ „ДИЗАЙН“
ДОКТОРСКА ПРОГРАМА „ДИЗАЙН“**

**МОДНИ СТИЛОВЕ И КОНСТРУКЦИИ ОТ УЪРТ ДО ДИОР
(1850 – 1950 г.)**

Кристина Георгиева Савова

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд
за придобиване на научна и образователна степен „доктор“

Научен ръководител: доц. Елена Тодорова

София, 2013

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

ДЕПАРТАМЕНТ „ДИЗАЙН“

Кристина Георгиева Савова

**МОДНИ СТИЛОВЕ И КОНСТРУКЦИИ ОТ УЪРТ ДО ДИОР
(1850 – 1950 г.)**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за придобиване на научна и образователна степен

„ДОКТОР“

по 8.2. Изобразително изкуство (моден дизайн)

Научен ръководител:

доц. Елена Тодорова

Научно жури:

проф. д-р Пенка Димитрова

доц. д-р Магдалена Лазарова

доц. Йорданка Чернаева

доц. Анна Аврамова

доц. Емилия Панайотова

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на в заседание на департамент „Дизайн” към Нов български университет.

Дисертацията се състои от въведение, четири глави, заключение, библиография, четири приложения – общо 328 страници, 492 илюстрации и изображения (144 към основния текст, 348 към приложенията), 251 източника на използвана литература (213 литературни източници, 38 електронни материали).

Защитата на дисертацията ще се проведе в НБУ пред разширена специализирана комисия на2013 г. от часа в зала на Нов български университет, бул. Монтевидео 21.

Материалите по защитата са на разположение в офиса на департамент „Дизайн” към НБУ, офис 509 II корпус, бул. Монтевидео 21, София 1618.

I. Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран в четири глави, въведение, заключение, справка за приносите на резултатите, списък с публикациите по темата на дисертационния труд и библиография. В текста са включени общо 492 илюстрации, подкрепящи теоретичното изследване. Основната част на дисертацията се състои от 209 стр. и към нея са включени 144 изображения. Приложенията са четири и съдържат 119 стр. и 348 бр. снимков и илюстративен материал. Те са: таблица за хронология на събитията, речник на модните термини, илюстративен и снимков материал към две от главите. Библиографията съдържа общо 251 заглавия, от които 213 литературни източника и 38 електронни материали. Общият обем на дисертацията е 328 стр.

II. Съдържание на дисертационния труд

Въведение

Глава I. Терминологичен апарат – основни изрази и понятия

1. „Облекло“ и „костюм“
 - 1.1. Облекло
 - 1.2. Костюм
2. „Дизайн“, „мода“ и „стил“
 - 2.1. Дизайн
 - 2.2. Мода
 - 2.2.1. „*Custom-made*“ и „*ready-made*“
 - 2.2.2. Висша мода (*Haute couture*)
 - 2.2.3. Прет-а-порте (*Prêt-à-porter*)
 - 2.2.4. Масово производство
 - 2.3. Стил
 - 2.3.1. Класически стил
 - 2.3.2. Фолклорен (етнически) стил
 - 2.3.3. Романтичен стил
 - 2.3.4. Спортен стил
3. „Конструирание“ на облекло
 - 3.1. Моделиер: *tailor* или *dressmaker*
 - 3.2. Плоско конструирание
 - 3.3. Обемно конструирание: мулаж
4. Елементи и принципи на модния дизайн
 - 4.1. Елементи на модния дизайн
 - 4.2. Принципи на модния дизайн

Глава II. Развитие на модата. (Обща информация за социалните, икономически и политически промени през периодите и развитието на модата.)

1. 1850 – 1900 г. Индустриализацията в модата и началото на висшата мода
 - 1.1. Изобретенията, които променят света на модата
 - 1.1.1. Шевната машина
 - 1.1.2. Изкуствени оцветители
 - 1.1.3. Маганът и предачната машина
 - 1.2. Рационалното облекло
 - 1.3. Естетическото облекло
2. 1900 – 1918 г. Началото на модата – от възхода до падението
 - 2.1. Първата световна война (цивилното облекло по време на война)
 - 2.2. Арт нуво и Арт деко
3. 1919 – 1929 г. Лудите години
 - 3.1. Следвоенни промени
 - 3.2. Влиянието на младите върху модата
4. 1930 – 1947 г. Модата по време на криза
 - 4.1. Голямата депресия
 - 4.2. Влиянието на Холивуд върху модата
5. Заключение

Глава III. Класически стил – облекла и конструкции

1. 1850 – 1900 г. Началото на модната система
 - 1.1. Денди и мъжкият костюм (*ditto suit*)
 - 1.2. Честърфилд (*Chesterfield*)
 - 1.3. Пикот (*Peacoat*) и дъфлкот (*Duffle coat*)
 - 1.4. Смокинг
2. 1900 – 1918 г. Променящата се модна система
 - 2.1. Сукманът
 - 2.2. Тренчкот
 - 2.3. Сак сют (*Sack suit*)
3. 1919 – 1929 г. Женственост и мъжественост
 - 3.1. Дамски костюм „тайор“
 - 3.2. Стълът гарсон
 - 3.3. Малката черна рокля
4. 1930 – 1947 г. Променящи се форми
 - 4.1. Мъжкият костюм
 - 4.2. Дамският костюм
 - 4.3. Панталонът
 - 4.4. Ню Лук
5. Заключение

Глава IV. Спортен стил – облекла и конструкции

1. 1850 – 1900 г. Раждането на облеклата за спорт и почивка
 - 1.1. Блумерс
 - 1.2. Облекла за плуване
 - 1.3. Облекла за тенис
 - 1.4. Спортното сако „Норфолк“
 - 1.5. Сако в стил „Сафари“

- 1.6. Сините джинси и стилът „Каубой“
2. 1900 – 1918 г. Облеклата за спорт като спортно облекло
 - 2.1. Облекла за спорт – лов, езда и разходка
 - 2.2. Облекла за шофиране
 - 2.3. Облекла за голф
3. 1919 – 1929 г. Морският стил в облеклото
 - 3.1. Синият блейзер
 - 3.2. *Plus fours*
 - 3.3. Бански костюм
4. 1930 – 1947 г. Модни импровизации
 - 4.1. Милитъри и Наци
 - 4.2. Поло блуза
 - 4.3. *T-shirt*
5. Заключение

Заключение

Библиография

Приложения

Приложение 1: Хронология на събитията

Приложение 2: Терминологичен моден речник

Приложение 3: Снимков и илюстративен материал: „Класически стил“

Приложение 4: Снимков и илюстративен материал: „Спортен стил“

III. Обща характеристика на дисертационния труд

Модата и модните стилове са сред тези теми, които привличат най-много внимание. През последните години, в България все по-често се дискутират теоретичните проблеми на модата, тъй като образованието в тази област започва да изпитва нужда не само от практически, но и от чисто теоретични познания. Модата, като необикновено по мащабите си творчество, заслужава да бъде достоен предмет за изучаване, изследване и интерпретиране.

Настоящият труд е първия по рода си в областта на теорията на модата в нашата страна, където научно-изследователската дейност тепърва предстои да се развива, а образованието по мода е още в начален етап. Най-значителните изследователи на мода в България, на чийто опит е базиран дисертационния труд са проф. д-р Любомир Стойков и проф. д-р Пенка Димитрова-Попска.

Дисертационният труд „Модни стилове и конструкции от Уърт до Диор (1850 – 1950 г.)“ разглежда два от основните модни стилове (класически и спортен), силуети, промени, нововъведения в облеклото, конструкции, материали и техники в периода от средата на XIX век до средата на XX век.

Целта е да осигури теоретична и методологична основа на науката за мода. Анализирайки някои от основните аспекти и проблеми на теорията на модата, този труд ще позволи да се осмисли по-добре сложната, променлива и донякъде мистична природа на модата.

Така формулираната тема на дисертационния труд обхваща модните стилове и конструкции през периода от 1850 г. до 1950 г. или от времето на Уърт¹ (*Worth*) до новата модна линия Ню Лук на Диор² (*Dior*). Три изложения в Париж илюстрират сбито крайните промени, които се случват през този период. От сложно променящите се линии на арт нуво през простотата на двайсетте години до нерешителната женственост на трийсетте.

Необходимо е разглеждането на толкова дълъг период, за да може да се проследи промяната в облеклото от обемните претрупани рокли с кринолини до небрежно оскъдното облекло на 20-те години на XX век и появата отново на големите обемни облекла. Също, за да могат да се проследят промените в силуетите, линиите, обемите, формите и конструкциите на облеклата, които характеризират даден стил и за да бъде анализирана и изведена цветова гама за всеки основен стил. През този век има много промени както в облеклото, стиловете и модата така и в социалния живот на хората. Как са се формирали стиловете в облеклото? С каква динамика даден стил променя своята линия и конструкция? Има ли зависимост между периодите и стиловете? Това са малка част от въпросите, на които това изследване ще се опита да отговори.

Изследваният период започва с появата на първия дизайнер и началото на висшата мода. Проследява пика и спада на модата, и отново достига до началото на следващата поява на висшата мода с Диор. Така периодът позволява да бъде изследван цялостно. За да може да бъде разгледан по-обширно, периодът е разделен на подпериоди. Изследват се връзките между промените в стиловете и конструкциите. Подпериодите са разгледани във всяка отделна глава. Изборът за разделянето точно на тези времеви отрязъци е направен на базата на различни научни източници. В отделните изследвания подпериодите се разделят по различен начин. Например, Кейт Мълви (*Kate Mulvey*) и Мелиса Ричадс (*Melissa Richards*) в книгата си *A century of Fashion: The changing image of women* разглеждат периода 1890 – 1990 г. като разделят подпериодите на всеки десет години. По същият начин Шарлот Сийлинг (*Charlotte Seeling*) разглежда подпериодите в книгата си *Fashion: the century of the designer*, но общият изследван период там е 1900 – 1999 г. Учени като Джеймс Лейвер (*James Laver*) например, пък изследват подпериодите като ги разделят на по-големи времеви отрязъци, следвайки периодите на стиловете в изобразителното и декоративно изкуство. В настоящето изследване приемаме за разделяне на отделните периоди мнението на Гертруд Ленард (*Gertrud*

¹ Чарлз Фредерик Уърт (*Charles Frederick Worth* 13.02.1825 – 10.10.1895 г.) е английски моден дизайнер, смятан за бащата на висшата мода, чиито творби са произведени в Париж.

² Кристиан Диор (*Christian Dior* 21.01.1905 – 23.10.1957 г.) е френски моден дизайнер, известен най-вече като основател на един от най-успешните модни къщи в света.

Lehnert), Нора Уо (*Norah Waugh*), Бронуин Косгрейв (*Bronwyn Cosgrave*) и редица други, защото смятам че този начин на разделяне обхваща естествената и плавна промяна в облеклата.

Дисертационният труд е разделен на четири глави, като в две от тях са разгледани основните модни стилове: класическия и спортния. Поради големия обем на изследването етническият и романтичен стил в облеклата ще бъдат обект на следващо изследване. Изследвайки по този начин отделните стилове, се дава възможност да се отбележат основните характерни черти в стиловете и конструкциите на облеклото. По този начин, изваждайки на преден план модните достижения на отделните дизайнери през определени периоди, успяват да се обрисуват какви са най-новите и характерни линии, силуети и цветове в стиловете на облеклото, как се променят конструкциите и на къде върви модата като цяло. Разглеждайки връзките от началото на появата на първите дизайнерски облекла, минавайки през възхода на модата, изследвайки следвоенния погром в модата и началото на следващия ѝ разцвет успяваме да посочим причините за модните стилове и конструкции през следващия стогодишен период (около 1950 г. – 2050 г.). Дали модата ще мине през същите промени в подпериодите? Направила ли е своят връх през 90-те години на миналия век и сегашната криза прилича ли на Голямата депресия от 30-те години? Възможно ли е модата да повтаря своите пикове и спадове на всеки 100 години?

Акцентът е поставен върху хронологичното развитие на модата в облеклото, но когато е необходимо да се осветли по-ясно основната тема, са включени описания на прическите, аксесоарите, начина на обуване, козметиката и други допълнителни теми. Природата и същността на облеклото, стиловете и конструкциите през годините се показват във връзка със социалните, политическите, икономическите, регионалните и технологични фактори, за да се види до каква степен имат влияние върху промените в модата.

Задължителен елемент на изследването е предоставянето на множество рисунки и фотографии, които да илюстрират изследвания период и промените през отделните периоди. Използвани са изображения от базите данни на най-големите музеи на модата и костюма в света като Виктория и Албърт (*Victoria and Albert Museum*) в Лондон, който има на 14 000 образци от исторически костюми до висша мода; Музея на модата и костюма (*Musée de la Mode et du Costume*) в Париж, който притежава една от най-богатите колекции исторически облекла³ от XVIII век до днес; Музей на модата и текстила (*Musée de la Mode et du Textile*), който се помещава в Лувъра и представя предимно съвременна мода; Институт на костюма Киото (*Kyoto Costume Institute*) е открит през 1978 г. в Киото, Япония и разполага с над 13 000 облекла от XVII век до наши дни;

³ Колекцията не е постоянна. След като се показва четири месеца, всеки експонат се прибира и се съхранява на пълна тъмнина поне четири години, за да се предотврати амортизиращото влияние на въздуха и светлината.

Метрополитън (*Metropolitan Museum*) в Ню Йорк. Институтът на костюма (*Costume Institute*) към него колекционира облекла от XVI век до днес.

За цялостното разбиране на модата в дисертационния труд ще бъдат разгледани някои от най-важните политически и икономически събития през периода. Индустриалната революция, Първата световна война, краха на последните империи в Европа, Голямата депресия, Втората световна война са събития, които оставят своето отражение и във всяка човешка дейност, в това число и в модата.

Изследването започва с разяснение на основните понятия и термини, с които си служи модата (първа глава). Анализират се едни от най-важните и ключови наименования в изразната сфера на стила и модата. Направен е опит да се обособят термините, които се употребяват в България, както и световните термини. Несъмнено се въвеждат и нови термини. Прави се опит да се отговори на въпроса какво представлява теорията на модата, фокусира се вниманието върху същността и дефинициите на модата и се анализират ключови понятия като „мода“, „облекло“ и „стил“. Използван е интердисциплинарен подход, като са комбинирани дефиниции от речници, енциклопедии, определения, направени от най-големите изследователи на модата и стила в света.

След извеждането на основните термини и понятия, в глава втора, модата се разглежда като социално, културно и естетическо явление. Разглеждат се икономическите, политическите и социални промени в обществото и влиянията им върху модата и облеклото; предизвиканите от тях промени в стиловете, конструкциите, изработването и технологията в облеклата. За да може по-добре да се разбере същността на промените в модата, в конструкциите и появата на стиловете, са разгледани и биографиите на големите дизайнери, характерни за всеки различен период и стил. Разбира се доколко предходните периоди влияят върху формирането на дрехите от следващия период и доколко политическите, икономическите и социални промени се отразяват върху модата. Това ни отвежда до въпроса кое е основополагащото за модата? Модата самостоятелно ли се развива или зависи от обществото и икономиката? Отговорът на тези въпроси е една от основните цели на изследването. Друга цел на изследването е да се събере максимален брой снимки и илюстративен материал на облеклата от тези периоди.

Трета и четвърта глава са същинската част на дисертационния труд, а именно два от основните модни стила: класически и спортен. Разглеждайки и анализирайки тези стилове, задаваме всичките въпроси, които журналистите наричат *sotto voce*. Какво е това? Как е направено? Кога? Къде? От кого? За кого? И накрая най-трудният и най-интересният въпрос, който може да бъде зададен за всяко нещо е „защо?“. Всяка отделна глава е развита подробно като са анализирани значими образци на влиятелни дизайнери, работещи в съответния стил в определени периоди. Направен е опит да бъдат изведени определения за всеки стил. Една от основните цели на дисертационния труд е

да се събере максимално количество илюстративен материал, който е представен в две приложения, по едно за всеки съответстващ стил. Илюстративният и снимковият материал е представен хронологично.

Целта на този труд е да се погледне на сериозно на модата от научна и теоретична гледна точка. В България все още се пренебрегва науката за модния дизайн, вероятно защото се подценява ролята, мястото и значението на модата. Все още има голям дефицит на компетентност към техниките на изследване в тази динамична, нееднородна и трудноподаваща се на строги правила научна област.

Науката за мода изпитва нужда от теоретични изследвания. Модната теория показва колко значими ракурси и подходи са възможни към анализа на изучаването на феномена. Заради сложната си структура тя подтиква към съставянето на собствен и оригинален модел на изследване на стила на обличане, към професионална методика за нуждите на теорията на модата и модния дизайн, към собствена база от термини, дефиниции, норми, принципи и закони. Например, изследването на американския културен антрополог Алфред Крьобер за промяната на стила в облеклото на жените между 1844 и 1919 г. ни показва любопитни резултати от мащабно проучване: на всеки 35 години се повтаря една и съща дължина на полата; на всеки 100 години се повтаря една и съща ширина на полата; диаметърът на талията се променя без никаква определена зависимост; всяка мярка на външния вид се променя със своя собствена стъпка; дължината на полата се променя с пъти по-бързо от нейната ширина и др. (Стойков 2006, 3). Агнес Брукс Янг (*Agnes Brooks Young*) анализира дамската рокля в Европа и Америка в периода 1760 – 1937 г. и достига до изводите, че изменението в дамската мода се дължи на формата на полата: турнюр (обем в задната част на полата), правата пола „цилиндър“ и трапецовидната пола „камбана“. Според нейното изследване трите типа доминират в точно повтаряща се последователност. Пълният цикъл на смяната им е 100 години като всеки от тях заема по една трета от века (Казаларска 2013, 41). Татяна Козлова изследва измененията в дамското облекло, въз основа на силуета. Съгласно изследването ѝ три основни силуета се сменят с точна последователност: овал, трапец и правоъгълник и утвърждава цикъл равен на 21-22 години. Тя изтъква и полуцикъл от 10-11 години както и цикли с продължителност 3, 8, 13, 33-34, 50-55 години, през който се развива детайл, десен или структура на тъканта (Казаларска 2013, 42).

В труда имената на дизайнерите се изписват на български език, а в скоби на оригиналния им език (английски, френски, немски и т.н), тъй като в отделните изследвания на български език имената се срещат с различна транскрипция. Някои понятия или термини също се представят с превод и в скоби така както са представяни в англоезичната литература. Трети са изписвани без превод и са представяни на латиница, тъй като в българският език няма подходящ превод и би се налагало да бъдат представяни описателно.

IV. Цели на изследването

Настоящото изследване си поставя няколко основни цели:

1. Да осигури, теоретична и методологична основа на науката за мода.
2. Да разяснени основните понятия и термини, с които си служи модата.
3. Да се дадат определения и характеристики на основните стилове в облеклото – класически, спортен, етнически и романтичен.
4. Да се определи как са се сформирали основните стилове.
5. Да се определи с каква динамика даден стил променя своята линия и конструкция.
6. Да се съберат максимален брой илюстративен и снимков материал на облекла от периодите и стиловете, които се разглеждат.

V. Методология на изследването

Поради сложната структура на модата тя подтиква към съставянето на собствен и оригинален модел на изследване. В изследването са използвани разнообразни източници, както първични, така и вторични.

При разработването на дисертацията е използван системен подход за решаване на проблемите. Приложени са общологически методи на проучване, анализ и синтез, сравнение и обобщение, дедукция и индукция. Застъпен е сравнителният анализ, както и историко-хронологичния метод.

VI. Кратко изложение на дисертационния труд

Въведение

Във въведението е обоснована актуалността на избраната тема, нейната практическа и теоретична значимост. Формулирани са обектът, предметът и целта на изследването. Представени са задачите, които трябва да бъдат решени за постигането на целта.

Глава I. Терминологичен апарат – основни изрази и понятия

В първа глава от дисертационния труд се изследват и разясняват основните понятия и термини, с които си служи модата. Анализират се едни от най-важните и ключови наименования в изразната сфера на стила и модата. Разглеждани са приликите и разликите в понятията *облекло* и *костюм*, *дизайн*, *мода* и *стил*. Към понятието стил са споменати основните стилове в модата, а именно класическия, спортния, етническият и романтичният. Два от тях са основния обект на изследването в следващите няколко глави. Изследват се също различните направления в модата – *custom-made*, *ready-made*, висша мода, прет-а-порте и масово производство. Обособяват се термините, които се употребяват в България и се съпоставят със световните такива. Въвеждат се нови изрази, понятия и термини. Обръща се внимание на конструирането на облекло, като се разглежда произхода и развитието на конструирането като основна част от модата и по-конкретно от процеса на изграждане и развитие на облеклото. Изследват се приликите и разликите между *tailor* и *dressmaker*. Прави се анализ на плоското и обемното конструиране. Елементите и принципите на модния дизайн, като цвят, силует, линия, структура, ритъм, степенуване, контраст, хармония, баланс и пропорции също са обект на разглеждане в тази глава.

Благодарение на направения преглед на понятията, изразите и термините се осъществява възможността за по-пълноценно изследване на поставения период.

Глава II. Развитие на модата. (Обща информация за социалните, икономически и политически промени през периодите и развитието на модата.)

В тази глава се разглеждат социалните, икономическите и политическите промени в периода 1850-1950 г. и как те се отразяват и влияят върху развитието на модата. Понеже периодът на изследване е голям той се разделя на 4 подпериода, а именно – 1850-1900 г.; 1900-18 г.; 1919-29; 1930-45 г. Изборът на точно тези времеви отрязъци не е случаен и е базиран върху мнението на различни изследователи на мода. Смята се, че този начин на разделяне обхваща естествената и плавна промяна в облеклата. Настоящото изследване се ограничава само в рамките на развитието на облеклото в Европа и Северна Америка, защото там се развиват индустриалните общества, благодарение на които се развива икономиката и модата. Останалата част от света са главно традиционни общества, при които през изследвания период не настъпват промени в костюма.

Внимание се обръща на индустриализацията в модата и как новите технологични достижения променят модата и повлияват върху появата на новаторски движения в модата като рационалното и естетическото облекло. Разгледани са също и влиянието на двете световни войни през този период. Влиянието на Първата световна война върху цивилното облекло и се съпоставя с влиянието на Арт нуво и Арт деко – два стила в приложните изкуства, оставили трайна следа и в модата. Изследва се задълбочено периодът на 20-те години на XX век, т. нар. „луди години“ и настъпващата промяна в съзнанието на хората и модата. Примери за развитието на облеклата се намират в работите на световно известни дизайнери, работещи през десетилетието. Анализират се следвоенните промени и влиянието на младите върху модата. През последния подпериод се разглеждат и съпоставят въздействието на голямата депресия, от една страна и влиянието на Холивуд върху модата от друга. Изведени са следните **закljučения**:

- ▶ Като цяло може да се обобщи, че дамското облекло в края на XIX век е женствено и елегантно, но неудобно. Дрехите ограничават естествените движения с множеството си сложни конструкции, претрупаност и излишък от материал.
- ▶ Иновации в транспорта, комуникациите и технологиите са основните сили за промяна на модата и производството на облекла. Шевните машини, агрегатните станове, тъкачните машини, парните преси, електричеството, новите багрила и други изобретения увеличават бързината и лекотата на производството на облекло.
- ▶ Появата и развитието на шевната промишленост налага опростяване на кройката и формата на облеклото.
- ▶ До края на Първата световна война модата на запада навлиза в „модерната епоха“. XX век придава по-мъжествен вид на жената като я облича в сако и панталон и ѝ скъсява косата.
- ▶ Двете световни войни оставят трайни белези в облеклото като издължават силуета, предизвикват скъсяване на дължините, прибират обемите и налагат правата линия.
- ▶ Започва заличаването на границата на облеклото между двата пола.
- ▶ Спорен е въпросът дали модата има ясен ритъм на движение и отчетлива повторяемост, строга закономерност и точно редуване и съответно предсказуеми цикли. Трудно може да се определи продължителността в години, скоростта на смяната, темповете и периодичността на връщане на определени стилови характеристики на облеклото.

Глава III. Класически стил – облекла и конструкции

В трета глава се разглежда формирането и развитието на класическия стил в облеклото като един от най-устойчивите стилове в модата. За по-доброто разбиране на спецификата на този стил е необходимо разглеждането на етапите на развитие и на основните и емблематични видове облекла, определящи този стил. Разбира се във всеки подпериод се отразява духа времето както във всички произведения на изкуството така и в облеклото.

Тук се обръща особено внимание на началото на модната система. Мъжкото облекло се изследва задълбочено, тъй като класическият стил се сформира именно чрез него. Проследява се влиянието на денди облеклата върху измененията на естетиката на елегантния мъжки костюм. Изследват се връхните облекла и появата на палтото честърфилд, както и преминаването му в дамското облекло. Разглеждат се други примери като пикоут (*peacoat*) и дъфл коут (*duffle coat*), които са в основата на формирането на класическите връхни облекла. Проучен е внимателно смокингът като част от класическото мъжко официално облекло.

След анализирания първи подпериод от 1850 г. до 1900 г. се изследва периодът от началото на XX век до края на Първата световна война. Той е един голям преход в света на модата. Не само стилът на облеклата, силуетът и формата се променят, но и самата система на модата е подложена на драматични промени. В този период се обръща внимание на дамското облекло и влиянието на мъжкото облекло върху него. Задълбочено се изследва появата на тренчката в дамския гардероб. Отбелязва се появата и развитието на роклята без ръкави или така наречения сукман. В мъжкото облекло внимателно се разглежда сак сютът (*sack suit*). Със соята проста кройка и консервативен стил, този костюм или костюмът от три части е в основата на западния бизнес костюм вече повече от сто години.

През следващото десетилетие се изследва промяната от женственост към мъжественост в облеклата и модата като цяло. От ослепителните, широки поли, женските облекла стават с права линия, цилиндрични, с плоски гърди и ниска талия. Мъжките облекла придобиват по-широк силует, дори стават леко провиснали. Тук се дават примери и се разглеждат класическия тайорен дамски костюм, появата на малката черна рокля и стилът „гарсон“.

В периода 1930 г. – 1947 г. се анализира развитието на мъжкия и дамски костюм, изследва се задълбочено навлизането и утвърждаването на панталона в дамския гардероб и се обръща внимание на появата на стила „ню лук“.

Всички тези примери облекла са с непреходна елегантност и съществуват почти непроменени и до днес. Като заключение се посочват следните **изводи**:

- ▶ Класическият стил се сформира в края на XIX век като навлиза първо в мъжкото облекло.

- ▶ Костюмът в класически стил се характеризира със строга и елегантна линия и минимум детайли. Декорации в това облекло почти липсват.
- ▶ Облеклото в класически стил се изработва от висококачествени материали, естествена вълна, коприна, лен, памук. Цветовата гама е предимно тъмна – черно, сиво, тъмно синьо, червено. Преобладава черния цвят, но се срещат и цветове като бежово и бледо розово.
- ▶ Облеклото не се набива на очи с яркост и оригиналност, а привлича внимание с висококачественото изпълнение.
- ▶ Всичко е проектирано рационално и в съответствие с повода.
- ▶ Пропорциите в облеклото в класически стил съответстват на естествените и естетически пропорции на човешкото тяло.
- ▶ Основните конструктивни срязвания са на естествените линии в човешката фигура. Линията на талията е на естественото си място. Ръкавната извивка обикновено е права, а дълбочината на деколтетата са в близост на обиколката на вратната извивка.
- ▶ Линиите на облеклата и детайлите са прости, семпли и лаконични.
- ▶ Облеклата в класически стил са винаги елегантни, имат продължителен моден цикъл (т.е. никога не излизат от мода) и се променят съвсем леко през годините.
- ▶ Силуетите се променят спрямо модните тенденции, но запазват строгата си линия. Дължините са умерени, никога прекалено къси.

Глава IV. Спортен стил – облекла и конструкции

В тази глава се разглежда сформиранието и развитието на спортния стил в облеклото. Това е стилът, който се развива най-бурно през този период и остава най-влиятелния стил в модата дори и днес. Първоначално стилът започва да се развива успоредно с появата и развитието на различните спортове, за това се анализират облеклата за спорт и почивка. Новите видове технологии и транспорт повлияват върху разрастването на стила в облеклата. Особено влияние има движението блумерс, което е в началото на разработването на главата. Разглежда се специалното облекло за къпане и плуване, което се развива през целия XIX век и началото на XX век, като прави огромни и важни промени в своето развитие и за развитието на спортното облекло като цяло. Всевъзможни нови спортове излизат на мода, които е невъзможно да бъдат практикувани с официалните тежки и неудобни облекла през този период. Облеклото изисква да бъде адаптирано, но процесът не е толкова бърз, особено в промените в дамското облекло. Специално внимание се обръща на развитието на тенис облеклата. Сакото „Норфолк“ и сакото в стил

„Сафари“ са в основата на сформиранието на облеклата със спортни елемент. Сините джинси и стилът „каубой“ също заемат част от изследването на формирането на спортния стил в облеклото.

В периода 1900 – 1918 г. се проследява преобразуването на облеклата за спорт като спортно облекло. Разглеждат се облеклата за спорт, лов, езда и разходка, и специфичните облекла за голф. Появата на специалните облекла за шофиране и влиянието им върху ежедневната мода се разглеждат задълбочено.

През следващото десетилетие се разглежда влиянието на морския стил върху облеклото. Като най-ярък пример е даден с появата на синия блейзер и налагането му като класическо спортно облекло. Той съществува и до днес почти непроменен. Появата на банския костюм, такъв какъвто го познаваме днес и развитието му, също са обект на изследване през този подпериод.

В периода от 1930 г. до 1947 г. най-вече се изследват влиянието на военните униформи и появата на новите спортни стилове в облеклото, а именно „милитъри“ и „наци“. От друга страна, като емблематични спортни облекла, се разглеждат поло блузата и Т-шърта и влиянието им върху ежедневната мода.

Като изводи могат да се посочат следните **заключения**:

- ▶ Спортният стил в облеклото се появява благодарение на масовото увлечение към спорта, който изисква от облеклата да бъдат със свободни форми, осигуряващи активно движение.
- ▶ Спортният стил се сформира в края на XIX век, когато се появява и специалното облекло за активен спорт.
- ▶ Облеклото в спортен стил е удобно за активно движение. Това определя формата и материала на облеклото. Обемно, свободно или плътно прилепнало по фигурата. Изработва се от леки и еластични материали. Тъканите са от естествени материали – памук, вълна, коприна и имат добри хигиенични свойства – хигроскопичност, водо- и въздухопропускливост и са хипоалергични.
- ▶ Спортната дреха е функционална. За удобство се използват множество елементи и детайли – джобове, пагони, гайки, колани и др. Често се декорират с нашивки, бродерии, щампи, фирмени знаци, декоративни шевове и т.н.
- ▶ Цветовата палитра се отличава с яркост, контраст и активност или се използват естествени тонове.
- ▶ Тези облекла са подходящи за всекидневието, за работа, за активна почивка, спортни занятия и др.

Заклучение

През всяка епоха модата се подчинява на съответните закони за историческото развитие на обществото и отразява нейните особености. Тя е свързана с естетическата концепция на даден период, със социалното и духовното развитие на личността, с развитие на културата, науката и техниката. Модата има рационален характер. Отразява географските особености на бита на хората, националните черти, условията на труд, архитектурната среда и т.н. Ето защо може да се каже, че модата е един от най-динамичните елементи на човешката култура, наситен с много енергия, многообразие и неизчерпаема образност, необятна фантазия и многообразни въздействия. Модата синтезира духа на миналото и идеалите, от една страна, а от друга – изискванията на настоящето и перспективите на бъдещето. Тя обединява в едно цяло традиция и нестандартност, всеобхватност и конкретност, функционалност и разточителство, практичност и фантазия.

В периода 1850 – 1950 г. модата не се развива самостоятелно, а измененията в облеклото зависят от социалните, политически и икономически влияния. Променят се силуетите, линиите, обемите, формите и конструкциите в облеклата. Естетическите възгледи през различните подпериоди оказват също влияние върху развитието на костюма. Модният ритъм след XIX век значително се ускорява, следвайки една постоянна прогресия до момента, в който се налага дори годишен цикъл.

Прави впечатление, че мъжката мода се променя значително по-бавно отколкото дамската мода. С други думи, мъжкият моден костюм остава статичен или дори консервативен, а промяната в облеклото е по-видна при женския костюм.

През XIX век са налице факторите, които позволяват модата да стане социално значимо и мащабно явление. Това са индустриалната революция, техническите нововъведения, политическите революции, преодоляването на междукласовите различия, урбанизацията на социално-икономическия и културен живот на хората. На базата на направеното изследване може да се каже, че дамското облекло в края на XIX век е женствено и елегантно, но неудобно. Дрехите ограничават естествените движения с множеството си сложни конструкции, претрупаност и излишък от материал. Облеклото през този век се състои от корсет, който обхваща бюста и стига до талията и дълги тежки поли с турнюр. Корсетът подчертава силно женските форми. Полата е богато драпирана и украсена с волани. Като цяло може да се обобщи, че това облекло пречи на жената да се движи свободно и вреди на здравето ѝ. Към 1890 г. турнюрът отмира. Полата става гладка и с шлейф. Женската фигура добива S-образен силует. Особено внимание по това време се обръща на формата и конструкцията на ръкавите. Промените, внесени в края на XIX век в мъжкото облекло водят до практичния буржоазен костюм и началото на

класическия стил в облеклото. Мъжете подчиняват костюма на начина си на живот. Облеклото придобива опростен и непретенциозен вид. Цветовете са спокойни, предимно тъмни – черно, тъмнокафяво, тъмносиньо, масленозелено и т.н., като често трите съставни части на костюма (сакото, жилетката и панталонът) са в един цвят. Фракът се налага като официална мъжка дреха, а сакото като всекидневна. Черният цвят се установява като официален във вечерното облекло.

През ХХ век модата става социален регулатор на поведението на мнозинството от хората в индустриално развитите страни. Феноменът *мода* е вече явление от световен мащаб. След 1915 г. облеклата започват да изразяват съвременната естетика, съобразена с променените изисквания към живота. В първите години на ХХ век мъжкият костюм остава непроменен. Мъжката мода се диктува изключително от Англия. „Английският“ (Класическият) костюм се налага в Европа поради своята безспорна практичност. До Първата световна война, измененията в женския костюм чрез опростяването на декоративните елементи, все още не довеждат до премахването на корсета. Той се видоизменя като стяга талията и ханша. Появява се женският костюм съставен от пола, сако и блуза, който е пренесен от Англия. Приема се бързо сред работещите жени.

Сложната смес от влияния поражда развитието на основните стилове в облеклото. Съвсем ясно е изразена тенденцията, че жените навлизат все повече в „мъжките“ професии и спорта. Мъжкият гардероб повлиява върху развитието на класическия стил и се отразява върху дамското облекло. Класическият стил се сформира в края на ХІХ век като навлиза първо в мъжкото облекло. В облеклото, той се постига постепенно, съединявайки традициите от даден период с достиженията в развитието на костюма. Целесъобразността на формата, съответствието на обема с пропорциите, съразмерността на детайлите, лаконичността и яснотата на линиите и конструктивните решения, създават особена хармония на функционалност и естетика. Дамският тайорен костюм е сериозно и практично облекло, който чрез строгостта си наподобява мъжкия костюм. Съвременният европейски класически женски костюм възниква в края на Първата световна война и се оформя окончателно през 20-те години на ХХ век. Появата на този костюм се обуславя от няколко фактора: от технологичното развитие в края на ХІХ век и началото на ХХ век; от изменението на общественото положение на жените; от развитието на шевната промишленост, което налага опростяването на кройката и формата на облеклото; от развитието на транспорта и общото изменение на темпото на живот, който изисква по-практично облекло и не на последно място от промяната в естетическите възгледи. През изследвания период основата на женския костюм става ясна и определена конструкция, и съответствието между материала и формата на костюма. Класическият стил се характеризира с хармония, практичност и елегантност във всекидневния и официалния костюм. Той изразява целесъобразността на формата, обема и пропорциите,

лакониността, яснотата на линиите и конструктивните деления. В мъжкия костюм преобладава черния цвят. В дамското облекло също преобладават тъмните тонове, но се срещат и цветове като червено, бежово и бледо розово. Силуетите се променят спрямо модните тенденции, но запазват строгата си линия. Дължините са умерени, никога прекалено къси.

Спортният стил в облеклото се появява благодарение на масовото увлечение към спорта, който изисква от облеклата да бъдат със свободни форми, осигуряващи активно движение. Характерни за спортното облекло са геометричните линии, яснотата и точността на конструкцията. Спортният стил се подчертава с динамичност и целесъобразност. За премахването на корсета допринася много и разпространението на спорта и спортното облекло в цяла Европа. Увлечението по спорта води до навлизането на спортния стил в облеклата във всички обществени слоеве. Елементи на спортния стил върху всекидневните облекла се забелязват още в първите години на XX век. Наблюдава се опростяване на формата, появява се обемната форма на дрехата, незатрудняваща движенията. Основното изискване към облеклото в спортен стил е да бъде удобно при активно движение. Това определя формата и материала на облеклото. Обемно, свободно или плътно прилепнало по фигурата. Изработва се от леки и еластични материали. Тъканите трябва да имат добри хигиенични свойства – хигроскопичност, водо- и въздухопропускливост, също така да бъдат и хипоалергични. За изработката на тези тъкани задължително се използват естествени материали и влакна – памук, вълна, коприна. Цветовата палитра се отличава с яркост, контраст и активност.

Силуетът, формата, пропорциите, декоративните елементи и цветовата гама не се менят често, нито в класическия, нито при спортния стил. Те отговарят на практическите и естетическите изисквания на обществото. Към края на изследвания период се наблюдава смесване на класическия и спортния стил в облеклата. Това се дължи на факта, че някои емблематични спортни облекла, като джинсите, блейзерите и Т-шъртите се превръщат в класически. Елементи и детайли от спортните облекла, навлизат във всекидневната класическа мода и разликата между класическото и облеклото в спортен стил се смалява. Практичността, функционалността и удобството навлизат трайно в модата на XX век.

Направеното изследване обхваща периода между 1850 г. и 1950 г., но методологията може да се приложи и в следващ времеви период. Така би се направило пълно изследване на развитието на два от основните стила – класическия и спортния. Ще се даде възможност да се проследят промените във формите, силуетите и цветовете гами на стиловете. Ще може да се разгледа смесването на стиловете и характерните и емблематични облекла, съставлящи основните стилове. Също така, добре би било да се изследват и другите два основни стила – романтичният и етническият, като това би направило цялостно изследването на основните стилове в модата.

VII. Справка за приносите в дисертацията

- ▶ За първи път е събрана библиография с 251 източника в областта на модата.
- ▶ За първи път са събрани, систематизирани и класифицирани 492 изображения на облекла от периода 1850 – 1950 г.
- ▶ Този труд е първото по рода си теоретично изследване на основните стилове в модата.
- ▶ Осигурена е теоретична и методологична основа на науката за мода.
- ▶ Разяснени са основни понятия и изрази, с които си служи модата. Изведени са термини и понятия и са въведени нови термини. Обособен е теоретичен моден речник.
- ▶ Проследени са промените в социалния, икономическия и политическия живот. Анализирано е влиянието, което те оказват върху развитието на модата и сформирането на модните стилове.
- ▶ Определени са основните стилове в модата. Изведени са определения за класически и спортен, стил в модата. Дадени са характеристики и описания на всеки отделен стил.

VIII. Публикации по темата на дисертацията

Конференции:

- ▶ „Art in Dress and Dress as Art: Art Deco fashion”, (Korea-Bulgaria International Conference “Fashion Adventure”)
- ▶ „Bulgarian Fashion between the Russian-Turkish Liberation War and World War I”, (2011 Korea-Russia International Conference „Grand Fashion”)
- ▶ „Спортният стил в облеклата в края на XIX и началото на XX век”, „Дизайн – теория, практика и взаимодействие”, НБУ
- ▶ „Класическият стил в облеклото: произход и развитие”, „Общотекстилна конференция 2011 Иновации в текстила и облеклото, 20-21.10.2011

Публикации:

- ▶ „Основни понятия в теорията на модата” в Сборник научни публикации, ISSN: 1314-7188, бр. 1/2012, стр. 67 – 72. София, НБУ
- ▶ „Основни стилове в облеклото” в сп. „Текстил и облекло”, ISSN: 1310-912X, бр. 6/2012, (юни 2012), стр.30 – 35. София
- ▶ „XIX век: индустриализацията в модата“ в Сборник научни публикации, ISSN: 1314-7188, бр. 2/2013, София, НБУ (под печат)

Творческа дейност:

- ▶ Самостоятелна изложба „7, rue de la Paix”, 10 работи (смесена техника, размер 50/70 см), НБУ
- ▶ Фотоизложба „Les années folles (Лудите години) 1919 – 1929”, НБУ